

Győri Péter: Büszkeség és balítélet

Vannak igazán személyes, mondhatni belső dolgok az életben, melyek minden egyes ember sajátjai, csak az övéi. Ilyenek többek között az érzelmek is, a vonzalmak és viszolygások, vagy éppen rejtett bűnök, a bűntudat és megbánás, a szégyen és a sort folytathatnánk.

Ha sorsunk, munkánk úgy hozza, hogy valakivel az őszinte, egyenrangú segítő beszélgetés során ilyen területre tévedünk, akkor tudjuk, hogy ezek milyen érzékeny, de ugyanakkor meghatározóan fontos kérdések. Nemcsak a napi cselekedetek, de a hosszabb távú történések mögött is ott rejlenek a ki nem beszélt, fel nem dolgozott traumák, rejtett élettanulságok, bűnök és megbánások.

Mi azonban nem egy-egy négy szemközti személyes beszélgetés keretében kerítettünk sort arra, hogy partnerünkkel ilyen dolgokról is szót ejtsünk, hanem sokezer embert teljesen anoním módon szólítottunk meg rövid kérdéseinkkel („Van-e valami, amire büszke?”, „Van-e valami, amit szégyell?”, „Van-e valami, amit megbánt?” stb.), hogy maga, a papíros kérdőív társaságában elgondolkozzon e húsba vágó személyes dolgokon, s ha úgy gondolja, röviden fogalmazza meg saját személyes válaszát. Tapasztalatból tudjuk, hogy még a kérdezés és válaszadás ilyen személytelen formájában is az általunk megkérdezett emberek többsége misztikus módon jó néven veszi, hogy valakik, valahol kíváncsiak rájuk, érdeklődnek sorsuk, történetük, vagy éppen személyes véleményük, akár érzelmeik iránt is.

2016. ÉVI ADATFELVÉTEL	
F3-2016	F3-2016
28. Mi a véleménye arról, hogy aki életét és testi épségét veszélyeztető helyzetben van – az ő beleegyezésétől függetlenül – be kelljen vinni szállásra? Csak egy választ jelöljön meg! ☐ Egyetértek ☐ Nem értek egyet ☐ Nem válaszol Néhány szóban írja le a véleményét: _____ _____ _____	31. Van-e valamilyen feladata az életében? 32. Van-e valami, amit megbánt? 33. Van-e valami, amit különösen nagyon szeret? 34. Van-e valami, amit kifejezetten utál? 35. Van-e valami, amitől óvna mindenkit? 36. Mi az, amit biztosan megváltoztatna, ha hatalmában állna? Köszönjük, hogy válaszolt a kérdésekre!
MEGJEGYZÉSE A KÉRDÉSEKHEZ:	

Merő ellentmondásnak tűnhet tízezer ember ilyen típusú válaszainak a statisztikai elemzése. Kicsit olyan, mintha ez a tízezer ember egy elképzelt egységet, egy virtuális személyt alkotna, aki kicsit ezt szereti, kicsit azt, ezt-azt utál, nem szeret, van, amit szégyell, de másra meg büszke stb. Holott a

megkérdezett tízezer ember nem olvad egy virtuális egységbe, még csak közösséget sem al-

kotnak, s mindannyiuknak megvan a maga saját története, sorsa, élete, személyisége. Közös annyi bennük, hogy pillanatnyi élethelyzetük némileg hasonló, bár „csak” abból a szempontból, hogy éppen valamilyen hajléktalanellátó szálláson, intézményben laktak, vagy utcai szolgáltatások látókörében fedél nélkül éltek 2016. február 3-án az országban. Ők alkotják az általunk megkérdezett népeiséget.

A személyes válaszok és a statisztikai elemzés között feszülő ellentmondást azzal próbáljuk enyhíteni, hogy először közreadunk egy válogatást a kérdezettek saját szavas válaszaiból.¹ Ebben az összeállításban minden válasz egy-egy ember (még nem statisztikailag súlyozott sokaság eleme), s meggyőződésünk, hogy egytől-egyig elgondolkodtatóak, együttesen elősorolva sokszor megrázóak e válaszok.²

&

Van-e valami, amire büszke?

79 ben dobogós helyezést értem el fociban, A 40 éves munkaviszonyomra, A halottaimra, A lányomra, A méltóság, A szakmunkás vizsgám, A tanulmányi eredményeimre, A volt életemre, amit a baleset előtt elértem, Amit elértem otthon, Arra, hogy dolgoztam, Arra, hogy jól teszek mindenkivel, Arra, hogy mindig betartom az ígéretem, Arra, hogy mindig sikerül valami munkát találni, Arra, hogy nem lakom már az utcán, Arra, hogy van munkahelyem és hol lakjam, Az elvégzett munkáimra, Az ezzelőtti életem, Az órájára, Az önbecslésemre, Az önbizalmamra, Büszkén viselem a sorsom, Céljaim még mindig vannak, Cipője, Családomra, Csöves szállón lakom, de dolgozom, Dolgozom, Eddig ki bírtam itt, Egy újságcikkben szerepel a nevem, a cikket megkaptam emléke, Egyben vagyok, és a jég hátán is megélek, Eltartom magam, Elvégeztem a kárpitos szakmát, Ember maradtam, Erre a garázsra, Gyermekeimre, Hogy az utcán is megélek, Hogy még élek, Idáig kibírtam, Iskoláimra, bányász múltamra, Jó pincér voltam, Jól kijövök a lakótársakkal, Jól verekszem, Jót tettem és jót is akarok tenni, Kilábaltam az ital rabságából, Kitartásomra, Kutyáimra, Lányomra, Magamra, gyerekeimre, Már 3 hónapja nem iszok, Megpróbálok ember maradni, Megúsztam ezt a mai napot, Mindig meg tudok élni, Mindig talpra állok, Mire lennék? Munkáimra, Nem adom fel soha, harcolok az életben maradásért, Nem az utcán élek, Nem dohányzom, Nem lettem alkoholista, Nem tudnak irányítani, Nem tudok hazudni, Nem vagyok bűnöző, Önbecsülésem, Sátorra, ahol él, Segítettem már sok emberen, Semmire, Soha nem adom fel, Sok mindent elintéztem már, Sose voltam börtönben, Sport, Szabadság, Szakmámra, Talpon tudott maradni, Túlélte ezt a 65 évet, Üriember maradtam, Végigdolgoztam az életemet, Végül is saját erőmből értem el mindent, Versemre, Volt egy autóm, Volt egy jól működő cégem, Volt munkahelyre, Volt munkájára, Volt saját házam, Voltam jobb körülmények között.

Van-e valami, amit szégyell?

A cipőjét, A családomat, A gyávaságom, A hajléktalanságom és hogy idegenek kiűldöztet a lakásomból és uralkodnak fölöttem, A hajléktalanságot, A hazámat!, A helyzetem, A lecsúszásomat, A múltam, A

¹ A tizezer válaszadó közül random, véletlenszerűen kiválasztottunk (az SPSS) 1000 főt, majd ezek közül spontán (természetesen a tartalmi ismétlődéseket kiszűrve) választottuk ki azokat a válaszokat, melyeket itt alfabetikus sorrendben, változatlan formában adunk közre.

² A konkrét válaszokat megismerve az is nyilvánvalóvá válik, hogy mennyire őszintén és komolyan foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel a válaszadók, s az a minimum, hogy ezt a saját válaszaik közreadásával tiszteljük meg.

rossz döntéseimet amik ide juttattak, Ahogy élek most, Ahogy kinézek, Alkohol függésem, Állami gondozásban van gyermekem, Apámat, Az arcom, Az édesanyját, Az életemet, Az, hogy az utcán tengődöm, Azt gondolják rólam, hogy hajléktalan vagyok, Azt, hogy az utcán él, Azt, hogy bolond vagyok, Azt, hogy guberálok, Azt, hogy ilyen helyzetbe kerültem, Betegségemet, Börtönben voltam, Bukott életem, Drogozást, Elhagytam a családom, Elhagytam a kislányom, Elhagytam magam, Erőszakosságát, fogaim, Hajléktalan vagyok, Hogy itt vagyok, Hogy nem dolgoztam sokat, Hogy nincs feleségem, gyermekem, karrierem, Hogy valahol én is elrontottam, Hogy világon vagyok, Idejutottam, Igen, Jelen helyzetem, Jóságom, Kinézetem, Koldulás, Koszos vagyok, Lustaság, Magamat, Magyar vagyok, Megszülettem, Múltam, Néha szégyelem magam hogy alkoholista vagyok, Nem, Nem foglalkoztam a családommal, Nem gondolkodtam rajta, Nem tudja visszatartani a vizeletét, Nem voltam jó apa, Nincs, Nincstelenség, Öltözetem, Önmagam, Rossz minőségű cipőben kell járnom, Saját magamat, Semmit, Sok hibát követtem el a pia miatt, agresszív voltam azokkal, akikkel nem kellett volna, Szegénységemet, Testalkat, kicsi vagyok

Van-e valami, amit megbánt?

14 évesen lefeküdt egy fiúval, 40 évesen "nőttem fel", A befolyás alatti rossz döntések, A börtönt, A föld elvesztését, A házasságkötést, A pénzszórásaimat, A pia, A régi életét, A rossz döntéseket, Ahogyan éltem, Alkoholizmus, Angliából hazajövetel, Az elrontott életemet, Az hogy eljöttem otthonról, Az hogy megszülettem, Az italozást, Azt hogy megnősültem, Balhék (rendőrségi), Bankkölcsön, Bánom, hogy embert öltem, Beengedtem a lakásomba két gyerekeimet, akik tönkretettek, Bűncselekmények, Család ott hagyása, Eddigi életemet, Eladtam a házam, Elhagytam a kislányom, Eljöttem hazulról, Eljöttem otthonról, Elkezdtem inni, Elzűllés, Férfjhez mentem, Gyerekvállalás, Hogy az utolsó munkahelyemet nem tudtam megtartani, Hogy féltem elmondani valakinek, mennyire szeretem, Hogy ilyen lettem, Hogy ilyen sorsra jutottam, Hogy nem dolgoztam, Igen, Italozás, Jószerűségem, Katonai szolg. alatt sok gyilkosság, Megnősültem, Minden, Mindenkinek segíteni akartam, ezzel pórul jártam, Nem bánok én semmit, Nem figyeltem a feleségemre, Nem fizettem a számláimat, Nem kerestem munkát, mikor még lehetett, Nem maradt küldöndő, Nem maradtam Dél-Afrikában, Nem tudtam fenntartani a lakásomat, Nem voltam elég jó ember, Nincs, Ott hagytam a házam, Otthagytam a családom, Rablás, ital, Rossz döntések, Semmit, Sok mindent, Teljes vagyonomat bevitettem egy vállalkozásba, Válast, Van, a régi uram egy patkány, Van, elhanyagoltam magam, Van, megházasodtam, Veszekedések, Világra hoztak, Világra jöttem, Viselkedésem, Visszajöttem Mo.-ra

Van-e valami, amitől óvna mindenkit?

A bántástól, A gyógyszerektől, A betegségtől, A hajléktalanságtól, A hazugságtól, A lealacsonyodástól, A meggondolatlan élettől, A rossz cselekedetektől, A rossz élettől, A rossz emberektől, A rossz politikusoktól, A rosszindulatú emberektől, Alkohol, drog, kábítószer, állami gondozás, Az elszegényedés, Az emberi elősködőktől, Az erőszaktól, Az igazságtalanságtól, Bántalmazástól, Betegség, kiszolgáltatottság, Börtöntől, Bűnözéstől, Céltalan tengődés, Cigányoktól, Csalóktól, Drog, fű, alkohol, Erőszak, Éhezés, Éjszakai csavargás, Emberektől, Embertelenségtől, Erőszaktól, Felelőtlen döntésektől, Gyűlölet, Háborútól, Hajléktalanná válástól, Hazug emberektől, Hiszékenységtől, Igazságtalanságtól, Italozástól, Kapzsiságtól, Kétszínű emberek, Kishitűségtől, Kizsákmányolás, Kölcsönfelvétel, Könnyelműség, Lakásmaffiótól, cigányoktól, Liberálbolsevikoktól, Lopástól, Megalázva lenni, Meggondolatlanságtól, Migránsoktól, Munkanélküliségtől, Munkától, Ne bízzanak a papokban, Ne higgyen politikusban, Ne kerüljenek ilyen helyzetbe, Ne legyen gonosz, Ne válassza a könnyebb utat, Nyomorúságtól, Rossz társaság, Szegénységtől, Szégyentől, Szemét emberektől, Szemétségtől, Szerelem, Vigyázzon mindenki magára, Világtól

Van-e valami, amit különösen nagyon szeret?

A barátnőm, A bor vagy pia, A családomat és a munkámat, A friss levegőt, A kutyákat, A lányomat, A nőket, A volt családomat, Alkoholt, Az anyumat, Az életet, Babgulyás, Csavargás, szabadság, Csokit, Egyedül lenni, Enni, Finom ételeket, Gyerekeimet, Horgászni, Jó Istenen kívül nem tudok mást, Ke-

resztrejtvény, Könyv, Kertészkedés, Könyvet olvasni, Mit szeressek?, Munkahelyemet, Nincs, Nyugalmat, Olvasás, Pacalpörkölt, Palacsinta, Pálinka, Paprikás krumpli, Páromat, Pénzt, Sakkozni, Sport, Szabadnak lenni, Szerencsejáték kisebb összegekben, Szeretek a családommal lenni, Szeretek a kertben dolgozni, Szeretem az életet, Természetjárás, csavargás, Töltött káposzta, Tv-t nézni, Újra visszamenni a saját életbe, Uralkodni szeretnék a lakásomban, Zenét hallgatni, beszélgetni, Zöldborsófőzelék

Van-e valami, amit kifejezetten utál?

A "férjem" családját, A békétlenséget, A betegséget, A fennálló rendszert, A gerinctelen embereket, A hajléktalanságot, A hazug tolvaj embereket, A hónap végét, A kérdőívet, A köcsög, drogos cigányokat, A közterületeseket, A nevelőotthont, A nincstelenséget, A patkányokat, A rosszakarató embereket, A sunyiságot, A szállón az embereket, A tömeget, Agresszív emberek, Aki ebbe a helyzetbe hozott, Akik kihasználnak, Akik nem tesznek magukért semmit, és mindent másoktól várnak, Aljas embereket, Alkohol, Ami most az országban van, Apámat, Az anyámat, Az egész életet, Az embereket, Az ingyenélőket, Az irigységet, Bunkó embereket, Butaságot, Bűnözést, Egész nap dolgozni, Élettársa részegen bántja, Emberek közül sokat, Erőszakot, Eső beesik a sátorba, Ezt a demokráciát, Fajgyűlölő vagyok, Fázni, Főzelékek, Gonoszszágot, Gyurit, Ha átvernek, Ha bántanak, Ha becsapnak, Ha belémkötnék, Ha beteg vagyok, Ha bunkók az emberek, Ha cigányoznak, Ha engem is lenyúlnak, Ha felbosszantanak, Ha hazudnak, Ha hülyének néznek, Ha lecigányozzák, előítélet, Ha meg akarják mondani mit csináljak, Ha nem fizetik ki, Ha nincs hol aludni, Ha nincs ital, Ha nincs pénzem, Ha nincs reggel kávé és cigi, Ha piszkálják szülei, Hajléktalannak lenni, Hazugságot, Hideget, Horgászni csali nélkül, Igazságtalanság, faji megkülönböztetés, Igénytelenség, Inzultálás, Itt lenni az utcán, Jelen helyzetemet, Káposztástészta, Képmutatás, Kétszíniséget, Kiszolgáltatottságot, pénztelenséget, Kormányt, Kötöttséget, Lakótársakat, Magamat, Mákos tészta, Megkülönböztetést, Nem tud ajándékot venni senkinek, Oláh cigányok, kurvák, Orbán Viktor, Pacalt, Palacsintát, Paradicsomos káposzta, Részegséget, Rokonai, Spenót, Szegénység, éhezés, Szegénység, magány, Tejbedara, Tél, Tészta, Tetű, Tisztálkodni, Tiszteségtelenséget, Tökfőzelék, Veszekedést, VIII. ker. egy szoc.munkást, Volt feleségem, Volt férje

Mi az, amit biztosan megváltoztatna, ha hatalmában állna?

A betegséget és a hajléktalanságot, A fizetéseket, és a megkülönböztetéseket, A hajléktalanságot, A hatalmas vagyoni különbséget, A javak egyenlőtlen elosztását, A kisnyugdíjasok nyugdíját emelném a minimálbér összegére, A korrupció, A mély szegénység, A mentalitásom, A munkanélküliséget, hajléktalanságot, A nevelőszülőtől visszavenném a gyereket, A nyomor, A nyugdíjrendszert, A parlamentet, A rendszert, A saját életet, A segélyezési rendszert, A világot, Alacsony önértékelést, Alkoholt megszüntetném, Anyagi helyzetemet, Anyagi javak elosztása, Az anarchiát, Az egész országot, Az éhezést, Az életem jobbá tenném, Az emberek kedvesebbek legyenek egymással, Az emberek szenvedését, Az időt, Az italozást és a munkanélküliséget, Azt, hogy mindenkinek legyen munkája, Családi életem, Drogokat eltörölném, Ebben az országban erre nincs remény, Egészséges lennék, Egy kis lakásról álmodom, Egy nagy lakást, ahol a fiamék is ott lennének, Egy nyugodt otthon, Egyedül szeretnék lenni, Egyenlőként éljen mindenki, Éhséget, Előről kezdeném, Elszámoltatná a milliárdosokat, Eltörölné a hajléktalanságot, Eltörölném a szegénységet, a kiszolgáltatottságot, Eltűntetném a rossz embereket, Elvenni feleségül gyerekkori szerelmét, Gazdagoktól elvenni, Gyerekkortól a felnőttkorig átfogó szociális program, Háborút, Hagyjanak élni, Hagyni élni mindenkit, Hajléktalanságot, Kevés fizetést, Hogy éljen az édesanyja, Hogy fedél legyen a fejünk felett, Hogy legyen pénzem megélhetésre, Hogy minél alacsonyabb legyen a munkanélküliség, Hogy ne legyek hajléktalan, Hülye kérdés, Innen kiszabaduljak, Jó világ, Kinézetem (fogazat), Kormányt, Korrupció, Lakást mindenkinek, Legyen béke mindenhol, Legyen mindenkinek munkája, Lenne saját lakásom, Magához venné a gyerekeit, Minden húsnak csak 300 Ft/kg legyen az ára, Mindenkinek legyen otthona, Munkalehetőségeket, Ne bántsák egymást az emberek, Nem áll hatalmamban, Nem engedném, hogy anyukám meghaljon, Nem férnek ki ide!, Nem hagynám ott az iskolát, Nem hagynám, hogy a gyerekek éhezzenek, Nem innék, Nem jut eszembe semmi, Nem rontanám el a házasságom, Önmagam, Pénztelenséget, Rendszerváltás kell, Semmit, Szegénységet, Szeretnék visszamenni a családomhoz, Távol tartanám az emberektől a gonoszt, Úgyse

lehet megváltoztatni, Új élet, Visszaállítani a régi időket, Visszafordítanám az időt, hogy mindenki jól éljen, Visszakerülni egy szerető családba, Visszamenni a múltba

Van-e valamilyen feladata az életében?

30 éves koromra elvégeztetett, A betegséggel való küzdelem, A gyerekeimet segíteni, A hajléktalanságból kikerülni, A munkahelyem megtartása, A fiam visszaszerzése, Albérletbe kerülni, Amit Isten ad, Anyám látogatása az otthonban, Az hogy saját lakásom legyen, Beteg gyerekről gondoskodni, Biztos van még nem találtam, Boldognak lenni, Családomat még visszakapni egyszer, Dolgozni, Dolgozni szeretnék, az unokámnak segíteni, Egészségesen élni, Egy normális életet élni, Egyedül befizetni egy csekket, Egyenesbe jönni, Életben maradni, Ellátni magamat, Eltartani a családot, Felállni és tovább menni, Felnevelni a gyerekeimet, Fogalmam sincs, Gyerekeit megkapni, Ha tudnám, nem itt lennék, Helyrehozni az életem, Hibákat kijavítani, Hogy alkothassak valamit, Igen, Igyekezni legalább egy páros szobát elérni a párommal, Irányítani magamat, Isten evangéliumát hirdessem, Jobb élet, Jogsítványt szeretnék, Jótékonykodni, Kijutni innen, Külföldre menni, Lakáshoz jutni, Leállni, Legyen mit ennem innom, Legyen munka, tudjon dolgozni, szeretni, Lenne, de nem tudja megvalósítani, Macskák etetése, Már nincs, Már semmi, nincs értelme, Másokon segíteni, Még nem találtam meg, Meghalni, Megjavulni, Meggyógyulni, Minél hamarabb elpusztulnék, Minél tovább élni, Mit tudom én, Munkát találni, Nem hiszem, Nincs, Normális élet, Nyugalom, Szeretet, lakhatás, Páromról gondoskodni, Rendbe hozni magam, Sajnos már feladtam, Segíteni az unokámat, fiamat lakhatásra gyűjtés, Önellátás, Semmi, Szeretnék megnősülni, Szeretném az életemet megváltoztatni, Szeretném még látni az unokámat, Talpra állás, Túl hosszú elmondani, Túlélés, Túlélni a holnapot, Túlélni az egészet, Túlélni ezt az időszakot, Túlélni minden napot, Újból normálisan élni, Újból talpra állni, Újra dolgozni, Újra meggyógyulni, Újra önálló lenni, Újrakezdeni az életet, Újrakezdeni, Zene

&

A büszkeség nem nagyon jellemző az általunk megkérdezett hajléktalan emberekre. Arra a kérdésre, hogy „**Van-e valami, amire büszke?**”, a kérdezettek fele vagy nem is válaszolt (22%), vagy explicit formában közölte, hogy „**semmire**” (26%). Ha valamire egyáltalán, akkor leginkább a gyerekeikre büszkék (16%), vagy valamilyen jelenlegi teljesítményükre (10%), munkájukra (4%).³ (Akik nem tartják magukat hajléktalannak, azok között kevesebben vannak, akik semmire sem büszkék, vagy nem is válaszoltak erre.)

A hajléktalan helyzetben lévő emberek egyértelműen magát a hajléktalanságot, jelenlegi hajléktalan helyzetüket **szégyellik** leginkább (23%).⁴ A tízezer megkérdezett hajléktalan ember

³ „Kevesen vannak, akik valamely valódi vagy képzelt jó tulajdonságon felbátorodva ne táplálnák magukban az önelégültség érzését. A hiúság és a büszkeség két különböző dolog, bár e szavakat gyakran felcserélik. Az ember lehet büszke, anélkül, hogy hiú lenne.” Jane Austen: Büszkeség és balítélet, I. könyv, 5. fejezet, 19. oldal

⁴ Részletesen írtunk erről a 2007. évi kérdőíves-interjúk közterületi kutatásunk kapcsán: Győri Péter: Fedél nélkül élők. In.: Otthontalanul... Tégy az emberért! 6., Az utcák népe, Budapest, 2008. Ebben már idéztük a következő sorokat: „... szégyenkezni annyit tesz, mint „kiszolgáltatva lenni valaminek, amit nem tudunk magunkra venni. De ez a vállalhatatlan nem valami külső, hanem magából a bensőnkéből származik, ez a legbensőbb saját magunkban (mintegy a

közül sok százan fogalmazták meg, hogy **önmagukat** szégyenlik (630 fő), saját sikertelenségüket, szegénységüket (481 fő), függőségüket, bűnözésüket (353 fő), vagy éppen életmódjukat, kinézetüket (303 fő). Ezzel együtt, közel minden harmadik hajléktalan ember (29%) **semmit nem szégyell**, s minden negyedik megkérdezett (24%) nem tudta eldönteni van-e ilyesmi, nem válaszolt arra a kérdésre, hogy „**Van-e valami, amit szégyell?**”

A szégyenhez – nem mindig, de - sokszor megbánás kapcsolódik. Akik nem neveztek meg semmi szégyellni valót (köztük, akik erre nem is válaszoltak), azok általában nem is bántak meg semmit (vagy éppen erre sem válaszoltak). Akik viszont szégyellnek valamit, azok többsége a „**Van-e valami, amit megbánt?**” kérdésre is megnevezett olyasmit, amit ő megbánt. A szégyellni való és a megbánt dolog tartalma általában össze is kapcsolódik, legerősebben éppen a **függőségeknél**, vagy éppen az általános **életmódnál**. Azoknak a hajléktalan embereknek, akik szégyellik hajléktalanságukat, függőségüket, szegénységüket, sikertelenségüket a többsége úgy nyilatkozott, hogy valamilyen múltbéli cselekményt, de leginkább a függőségét, életmódját bánta meg. Hogy ez egyben büntudatot is jelent-e, azt nem mernénk így állítani, de valamilyen önostorozó, önhibáztató önreflexiót bizonyosan.⁵

Ezzel nem állítjuk, hogy az általunk megkérdezett tízezer hajléktalan ember körében általános lenne az „önhiba” interiorizálása, hiszen a többség semmi erre utaló momentumot nem nevezett meg, azonban a válaszokból az is kiderült, hogy közel minden második, de bizonyosan **minden harmadik hajléktalan ember súlyos „önhiba-tudattal” éli mindennapjait.**⁶

fiziológiai életünk). Az ént tehát itt meghaladja és legyőzi saját passzivitása, legsajátabb szenzibilitása, de ez a kisajátítás és deszubjektíválódás ennek ellenére az én szélsőséges és redukálhatatlan jelenléte is saját maga előtt. Mintha összeomlana a tudatunk, és menekülne minden irányba, de ezzel egyidejűleg egy megtagadhatatlan parancs összehívna, hogy jelen legyen saját feloldódásánál, és nézze, ahogy megvonódik tőle, ami leginkább sajátjából saját tulajdona. A szégyenben a szubjektumnak egyetlen tartalma van, önnön deszubjektíválódása, tanúja lesz saját bukásának, átéli, ahogy szubjektumként elvész. Ez a kettős mozgás, szubjektíválódás, egyszersmind deszubjektíválódás, ez a szégyen.” In.: Fenyves Miklós: Szégyen (Thomas Bernhard: Kioltás c. művéről).

⁵ „Én bizony nem félek a büntudattól - úgyis hamar elmúlik.” Jane Austen: i.m. 254. oldal

⁶ „A leggyötrőbb fájdalom: az önvád fájdalma.” Jane Austen: i.m. III. könyv, 5. fejezet, 249. oldal

Azonban a „szégyell”, „megbán”, „büszke” kérdések eleve húznak maga a válaszadó személy fele, lát-e, érez-e magában magáról ilyeneket. Erősebb, de önmagától elfele is mutató kérdéseinkre, nevezetesen, hogy **„Van-e valami, amit kifejezetten utál?”**, valóban már több önmagukon túlmutató válasz érkezett (erre persze az előző, nyitott kérdéseknél is lett volna mód...). De tény, hogy azoknak a válaszai, akik valamivel kapcsolatban erős ellenérzésüket kívánták kifejezni megoszlanak aközött, hogy **„a rendszer”,** a körülmények egészét, vagy valamilyen elemét utasítják-e el (24%), vagy leginkább **a hazugságok, igazságtalanságok világát rühellik** (22%)⁷, egyéb dolgot utálnak (20%), vagy ez az érzés is elsősorban önmagukra, saját helyzetükre, valamilyen tulajdonságukra irányul (21%). Sokaknál **az önhiba-önhibáztatás a külső körülmények, viszonyok erős érzelmi kritikájával kapcsolódik össze.**

Hideg-meleg. Amikor azt kérdeztük, hogy **„Van-e valami, amitől óvna mindenkit?”**, akkor a hajléktalan helyzetben lévő emberek többnyire (44%) megint csak valamilyen formában magukra mutattak, mindenkit megóvnának a függőségtől, hajléktalanságtól, bűnözéstől, azoktól a problémáktól, melyekkel maguk küzdenek, s csak elenyészően kevesen említettek valamilyen rendszerszintű, globális problémát. Azonban amikor azt is megkérdeztük, hogy **„Mi az, amit biztosan megváltoztatna, ha hatalmában állna?”**, akkor legtöbben (33%) leginkább valamilyen rendszerszintű, a „szebb világ” eljövetelet ígérő változtatás vágyát említették. Igaz, minden ötödik válaszadó biztosan önmagán, saját tulajdonságain változtatna, ha – ahogy az a kérdésben szólt - hatalmában állna.⁸ Nehéz elhessenteni azt az érzést, hogy a hajléktalan helyzetben lévő tízezer ember egy nagyobb csoportja leginkább már feladta, visszahúzódott, nem szégyell és nem utál semmit, végképp nem érdekli mások baja, s nem is kíván már változtatni semmin. Mások önmaguknak, sorsuknak kiszolgáltatva, önmagukat is ostromozva élnek

⁷ „Mindennap erősödik az a hitem, hogy az emberi jellem állhatatlan, s az emberekben akkor sem lehet bízni, ha szilárdnak vagy értelmesnek látszanak.” Jane Austen: i.m. II. könyv, 1. fejezet, 122. oldal

„Azt hiszem, minden ember természettől fogva hajlik valami rosszra; olyan fogyatkozás ez, amit a legjobb neveléssel se lehet leküzdeni.” Jane Austen: i.m. I. könyv, 11. fejezet, 54. oldal
„Kevés embert szeretek igazán, még kevesebbről van jó véleményem. Minél jobban megismerem a világot, annál elégedetlenebb vagyok vele.” Jane Austen: i.m. II. könyv, 1. fejezet, 122-123. oldal

⁸ „Nincs már hatalma felette. (...) A fiatalember legyőzte érzéseit, de az ő lelkének ez nem hozott vigasztalást, nem enyhítette fájdalmát. Ellenkezőleg, csak arra szolgált, hogy megértse saját szívét: soha nem érezte még ilyen őszintén, hogy szeretni tudná, mint most, amikor már hiábavaló minden szerelem.” Jane Austen: i.m. III. könyv, 4. fejezet, 242. oldal

meg sanyarú helyzetüket, míg társaikat ez a keserű, önhibás sors inkább „a világot kellene a sarkából kifordítani” dacos reakcióra ösztönöz.

A nem ritkán önutálatba hajló szégyen és önhibáztatás világában vajon maradt-e még hely a pozitív, énerőt megtartó érzelmeknek, vonzalmaknak? A válaszokból – számomra – elég ambivalens kép rajzolódik ki erről. Az előzőek ismeretében, de talán előzetes várakozásunkhoz képest is meglehetősen sokan szívesen és pozitívan válaszoltak arra a kérdésre, hogy „***Van-e valami, amit különösen nagyon szeret?***”. A megkérdezett hajléktalan emberek 2/3-a konkrétan megnevezett valamit, amit ő határozottan, „kifejezetten nagyon” szeret. (Apróság, de föltűnő, hogy az „utál”, „szégyell” stb. kérdéseknél a válaszadók 1/5 explicit módon jelezte, hogy semmi ilyen nincs, a „szeret” kérdésnél alig minden tizedik válaszadó rögzítette, hogy nincs ilyen dolog számára.) Az is igen figyelemre méltó – szerintem -, hogy milyen sok nehéz sorsú ember (21%) nevezett meg ***valamilyen sportot, aktivitást, kreatív hobbit(!), mint amit különösen szeret.*** (Tapasztalatból és a próbakérdezés alapján is sejtettük, hogy a hobbiknak különös jelentőségük van, ezért ezt nyitott szöveges kérdésben is föltettük, s bizony számos érdekes hobbiról számoltak be válaszadóink.) A leginkább szeretett dolgok között természetesen megjelennek (21%) a gyerekek, a család, a társ, vagy éppen a természet, egy-egy élőlény (pl. a saját kutya) – de azért összességében messze nem kiemelkedő súllyal (sőt).⁹ Ami viszont az ambivalenciát okozza, hogy meglehetősen sokaknak (20%, a valamit konkrétan megnevezők 31%-a) ***a különösen nagyon szeretett dolgok nem terjednek túl az ennivalón, vagy éppen az innivalón, illetve általában a szórakozáson, a „szex-pia-pénz” világán.*** Az önostorozó hedonisták, a leépült életművészek és a vegetáció mélyére szorult éppen-csak-túlélők persze igen különböző élethelyzeteket jeleznek.

Sokéves adatfelvételünk tapasztalata, hogy válaszadóink, ha már nekigyürkőznek, hogy kitöltsék a Február Harmadika Munkacsoport éves kérdéssorát, akkor azt általában nagyon komolyan teszik. Komolyan, felnőttszámba vesszük egymást, s ez kölcsönösen fontos mindannyiunknak. (Azt is tapasztalatból tudjuk, hogy válaszadóink számtalan élethelyzetben lettek már „megkérdezve”, nem ritkán bántó, vagy éppen „csak” érdektelen, bürokratikus kérdésekkel...). E körülményekkel számolva fogalmaztuk meg 2016. évi felvételünk eddig emlí-

⁹ „Félre minden csalódás és búbánat! Mit búsuljak az embereken, ha ott vannak a sziklák, a hegyek! Mi majd tudjuk, hol voltunk, emlékezünk mindenre, amit láttunk. A tavak, hegyek és folyók nem zavarodnak össze képzeletünkben...” Jane Austen: i.m. II. könyv, 4. fejezet, 139-140. oldal

tett - megfogalmazásukat tekintve egyszerű, neutrális, közérthető – kérdéseit, melyek tartalma viszont talán szokatlanul is lényegbe vágó. De, ha már, akkor azt is megkérdeztük, hogy **„Van-e valamilyen feladata az életében?”**. Nem véletlenül időzünk el ennél a hetykén intim kérdésnél, melyet persze, legyen valaki éppen hajléktalan helyzetben, vagy sem, lényegében föl sem lehet tenni. De legalább is nem illik. Viszont. Viszont az sem teljesen korrekt, hogy beszélünk a hajléktalan emberekről, hogy már föladták, már nem akarnak semmit, vagy éppen még szeretnének, megpróbálnak változtatni stb.stb. **Akkor már inkább olykor-olykor kérdezzük meg, ki-ki mit gondol, mond magáról, ő maga hogyan nyilatkozik erről.** Ha egyszerűen szeretnénk összegezni: a tízezer hajléktalan helyzetben lévő ember közül minden negyedik, közel minden harmadik (27%) inkább nem válaszolt erre a kérdésre. Talán **még** nincs meg a válasza, van ez így sokunkkal, vagy éppen nem kívánták az orrunkra kötni. Másik egyharmaduk, a válaszadók 35%-a változtatást, önmaga megváltoztatását tartja élete feladatának, viszont minden harmadik megkérdezett, a választ megfogalmazók 30%-a(!) már feladta, lemondott arról, hogy feladata lenne az életében, explicit módon azt fogalmazta meg, hogy **nincs semmilyen feladata** az életében. Persze, lehet, hogy a mi gondolkodásunkban van a hiba: nincs feladatunk az életben, az csak úgy van, elfogadjuk úgy, ahogy van, zajlik, történik, megyesik velünk.

Kicsit még elidőzve ennél a kérdésnél, az persze igaz, hogy az életfeladat léte/nem-léte nagyon erősen életkor függő is (a 30 évesnél fiatalabbak 8%-a, a 70 évesnél idősebbek 38%-a válaszolta, hogy nincs semmilyen feladata, viszont még változtatási feladatot fogalmaz meg a fiatalok 40%-a, az időseknek már csupán 16%-a). 60 éves korig minden korcsoportban a változtatni kívánók vannak többségben.¹⁰ Talán meglepő (talán nem), de az iskolai végzettséggel is egyértelműen és szorosan összefügg, hogy valaki lát-e még életfeladatot maga előtt vagy sem: minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál inkább bír még életfeladattal, s fordítva... És hát még az is igaz a hajléktalan helyzetben lévő emberek körében is, hogy akinek gyereke van (minél több gyereke van, annál inkább) nagyobb eséllyel fogalmaz meg valamilyen változtatási feladatot magának, mint akinek nem született gyereke. Hogy mást ne mondjunk, aki azt válaszolta, hogy büszke valamire (mint láttuk, leginkább éppen a gyerekükre), azok sokkal inkább fogalmaznak meg még életfeladatot maguknak, mint akik semmire nem büszkék (utóbbiak körében messze kiemelkedő azok aránya, akik explicit módon kifejezték, hogy semmilyen dolguk már nincs az életben). Ugyanez hatványozottan így

¹⁰ „A belenyugvás csak akkor tökéletes, ha megghiúsult vágyaink tárgya szemünkben már veszít valamit értékéből.” Jane Austen: i.m. I. könyv, 20. fejezet, 105. oldal

van a szeret-e valamit kérdés kapcsán. *Akik megfogalmazták, hogy semmit nem szeretnek különösebben, azok 55%-a azt is explicit módon leírta, hogy semmi feladata nincs az életben* (s csupán 14%-uk változtatna). Akik viszont valamit különösen szeretnek, s éppen a gyerekeiket, azok körében a legkevésbé találunk olyanokat, akik semmilyen életfeladatot ne fogalmaznának meg (16%), túlnyomó többségük (74%) valamilyen változtatási feladattal rendelkezik még.

Összegzés

Mire voltunk kíváncsiak, amikor ezeket a kérdéseket megfogalmaztuk? Először is arra, hogy egyáltalán föl lehet-e tenni ilyen nyitott, egyenes, de nagyon privát kérdéseket is az utcán, éjjeli menedékhelyeken, átmeneti szállókon élő embereknek. A válaszokból számunkra az derült ki, hogy igen, nagyon is. Persze nem minden esetben (ezt mutatja, hogy általában minden negyedik megkérdezett inkább átugrotta ezeket a kérdéseket, nem válaszolt), de többnyire nagyon is komoly, rövid válaszokat fogalmaztak meg a kérdezettek. Persze a balítéleteket, előítéleteket, büntudatképzést félretéve kérdeztünk – kérdezni csak így érdemes.

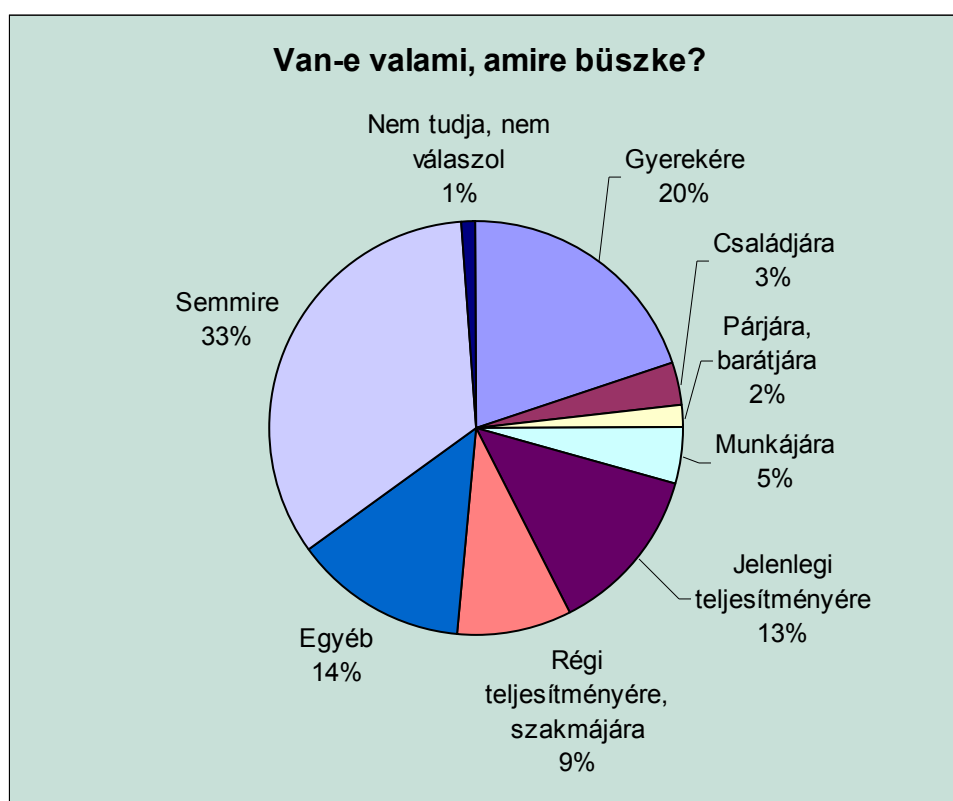
Kíváncsiak voltunk arra is, hogy amit a mindennapokban tapasztalunk, s amit az ún. kemény adatok is rendre alátámasztanak, nevezetesen, hogy sokan már feladták, már semmi örömük az életben, se céljuk, se motivációjuk a változtatásra nincsen, az vajon megragadható-e (nota bene még statisztikailag is valamennyire mérhető-e) az érintettek többnyire egy-egy szavas, de mégiscsak saját megfogalmazású válaszai alapján. Eredményként azt látjuk, hogy nagyságrendileg minden ötödik hajléktalan helyzetben lévő embernek már semmiben sincs öröme (legfeljebb a pusztán életben maradás marad), egy részük még változtatna, de inkább csak egy „szebb világ” eljövételéről álmodozik, leginkább magát okolja sorsáért és nem is tudja, vagy akarja már ezt a sorsot másfele navigálni.

Valahogy azt gondoltuk (balítélet), hogy szépséget, örömet, szeretet (nem is beszélve a büszkeségről, önbizalomról) nagyon nehéz érezni, megőrizni ilyen nehéz élethelyzetben, de azért nem zártuk ki kérdéseinkkel ennek lehetőségét sem. Talán mondhatjuk, hogy meglepett bennünket, mondjuk pozitívan, hogy mennyien őrizték meg magukban még ilyen körülmények, nehéz történetek után is büszkeségüket, de annak legalább csíráját, milyen komoly szeretetet éreznek sokan – valahol egészen máshol élő – gyerekeik, volt családjuk iránt, vagy akárcsak kutyájuk, a természet szépségei iránt, milyen fontos sokaknak a saját hobbijuk, kedvtelésük, s milyen plasztikusan kirajzolódik, hogy ezek a pozitív érzések, érzelmek mekkora énerőt adnak ahhoz, hogy meg tudják fogalmazni életük értelmét, feladatukat e világban. Akik büsz-

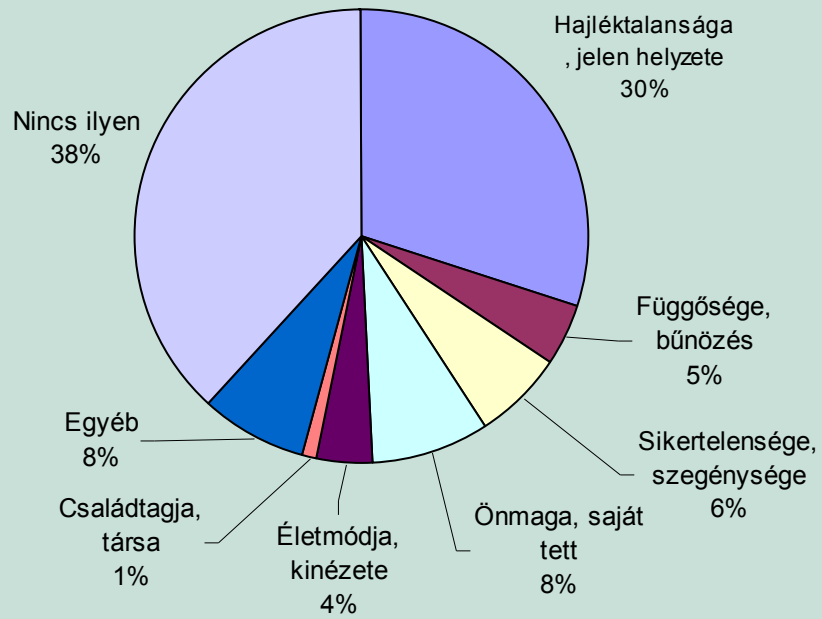
kék, szeretnek, céljaik vannak, azok számára a hajléktalan élethelyzet másfajta szenvedéseket és fájdalmakat tartogat, mint azok számára, akikből mindezek már kikoptak.

Azt gondoljuk, hogy ezeket a felismeréseket, vagy aha-élményeket ki-kik megpróbálhatja hasznosítani, amikor ilyen sorsú polgártársaival kerül közelebbi, akár úgy nevezett segítő kapcsolatba.

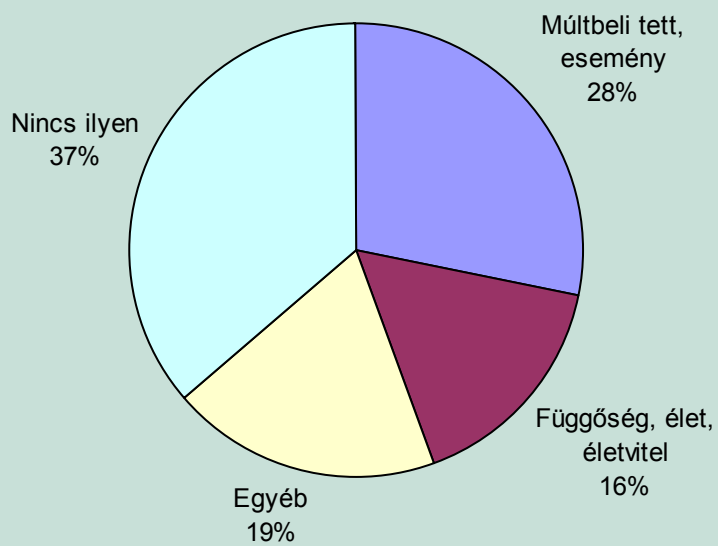
Ábrák:

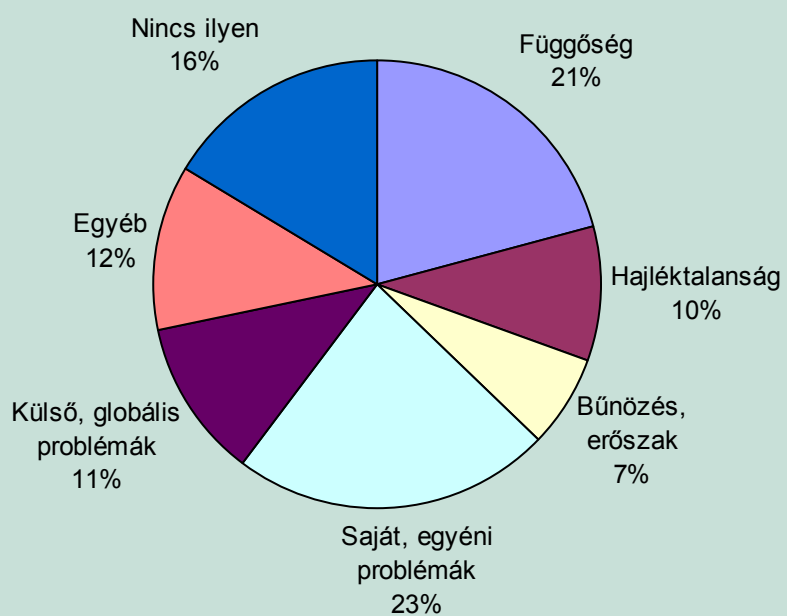
Van-e valami, amit szégyell?

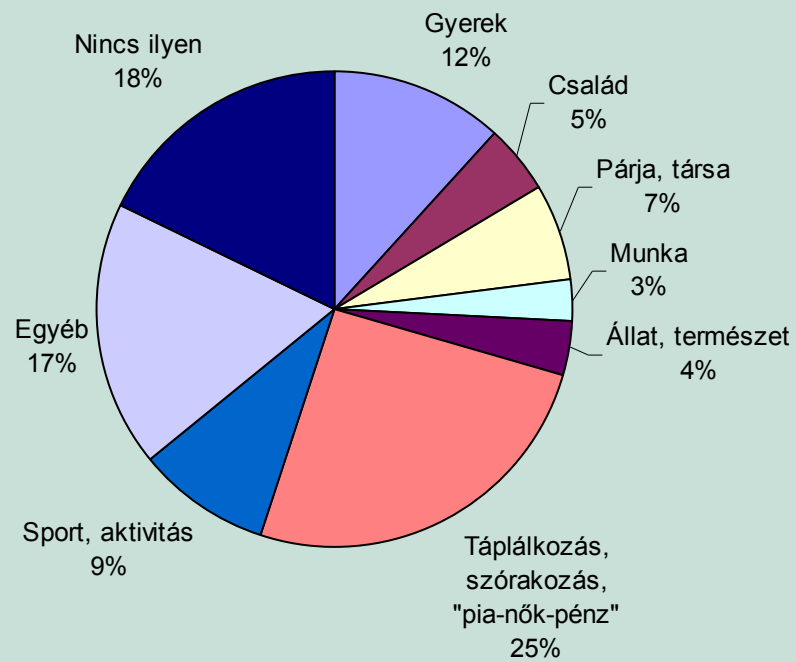
Van-e valami, amit megbánt?

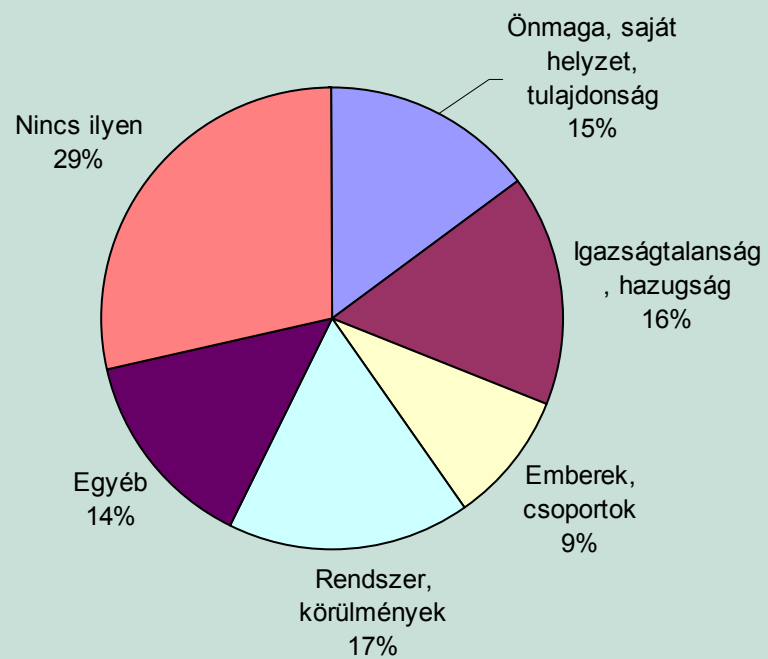
Van-e valami, amitől óvna mindenkit?

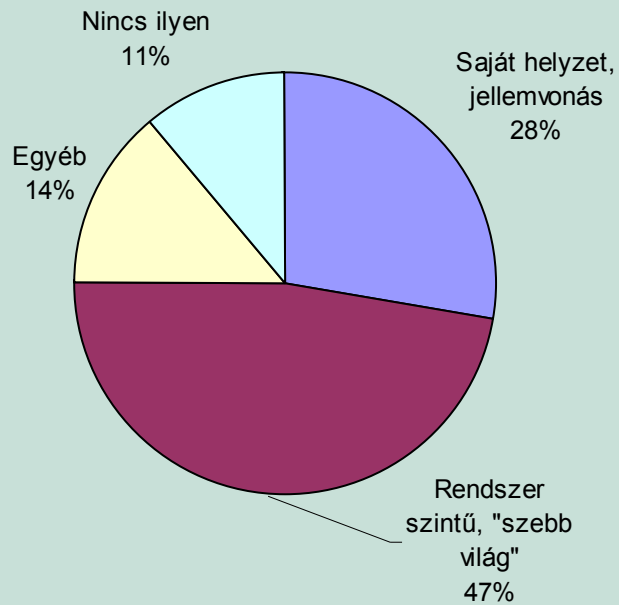
Van-e valami, amit különösen nagyon szeret?

Van-e valami, amit kifejezetten utál?

Mi az, amit biztosan megváltoztatna, ha hatalmában állna?

Van-e valamilyen feladata az életben?

